

HATAY'DA VARLIK VERGİSİ UYGULAMALARI (1942-1943)*

ŞAHİN YEDEK**

ÖZ

Hatay, Mondros Ateşkes Antlaşması ardından Fransızlar tarafından işgalinden tam 21 yıl sonra, Mustafa Kemal Atatürk'ün olağanüstü diplomatik gayretleri sonucu 11 Temmuz 1939 tarihinde tekrar anavatan sınırlarına dâhil edilmiştir. 1 Eylül 1939 tarihinde başlayan İkinci Dünya Savaşı'na aylar kala yaşanan bu gelişmenin sevinci, savaşın başlamasıyla bir nevi yarım kalmıştır. Savaş tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye'yi de hem askerî hem de ekonomik açıdan olumsuz etkilemiştir. Türkiye savaşa girmemiş olsa da bir buçuk milyona yakın genç silahaltına alınmıştır. Millî savunma masraflarının artması, genç nüfusun askerde olması bütçe açığını oluşturmuş, para basımı artmış, üretim düşmüş, fiyatlar ve enflasyon yükselmiştir. Bu gelişmeler halkı ekonomik yönden olumsuz etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nden, Cumhuriyet'e miras kalan Müslüman nüfus genelde çiftçilikle uğraştığından Gayrimüslimler ticari piyasaya egemen olmuşlardır. Savaş esnasında yaşanan ekonomik sıkıntı halkın çoğunluğunu yoksullaştırırken bir takım tüccar geçinen vurguncuları ise aşırı zenginleştirmiştir. Bu dönemde ithalat işleri özellikle Gayrimüslimlerin elinde olduğundan kazananlar da yine bu tüccarlar olmuştur. Kazançlar karaborsacılık, stokçuluk ve vurgunculuk gibi yasa dışı yollarla elde edildiği için, vergiden de kaçırılmıştır. Bu yüzden devlet hazinesi gereken geliri sağlayamamış, kamu işlerinde güçsüz ve çaresiz kalmıştır. İşte bu ekonomik kaostan çıkmak için 1942 yılında bir defaya mahsus olmak üzere Varlık Vergisi çıkarılmıştır. Aşırı kazanç sağlayanlardan alınmak üzere çıkarılan bu vergi, çiçeği burnunda bir il olan Hatay'da da uygulanmıştır. Bu vergi, uygulamaları esnasında ve sonrasında devlete karşı yurtiçinde ve dışında kara propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

* Bu makalede Etik Kurul kararı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. / There is no study that would require Ethical Committee approval in this article.

** Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, Tunceli/TÜRKİYE, sahinyedek@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3783-520X

Gayrimüslim nüfus bakımından hiç de azımsanamayacak bir il olan Hatay'daki Varlık Vergisi uygulamaları ise bu açıdan değerlendirildiğinde çok önemlidir. Fakat bugüne kadar bu konuda hiçbir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada, Hatay'ın ilçeleri de dâhil olmak üzere vergi mükelleflerinin isimleri, vergi miktarları listeler hâlinde yerel gazete Yenigün'den faydalanılarak sunulmuştur. Çalışmamız, Varlık Vergisi uygulamalarına farklı bir kapı aralayarak, bu uygulamaların içeriğinin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hatay, Varlık Vergisi, Yenigün Gazetesi, Misak-ı İktisadi, II. Dünya Savaşı.

THE WEALTH TAX PRACTICES IN HATAY (1942-1943)**ABSTRACT**

Exactly 21 years after the invasion by the French after the Mudros Armistice, Hatay was reintegrated into the borders of the homeland on 11 July 1939 as a result of the extraordinary diplomatic efforts of Mustafa Kemal Atatürk. The joy of this development, which took place months before the Second World War, which started on September 1, 1939, was somewhat interrupted by the start of the war. As the war affected the whole world, it also affected Turkey in both security and economic terms. Although Turkey did not enter the war, 1.5 million young people have become soldiers. The increase in national defence expenditures, the military presence of the young population created the budget deficit, emissions increased, production decreased, prices and inflation increased. These developments affected the public negatively. Since the Muslim population inherited from the Ottoman Empire was mostly engaged in farming, non-Muslims dominated the commercial market. The economic distress experienced during the war impoverished the majority of the people, while a number of merchants over-enriched the profiteers. During this period, import jobs were especially in the hands of non-Muslims, and they were the majority of the war-rich people. Since these gains were obtained through illegal means such as trafficking, stocking and profiteering, the tax was also abducted. Therefore, the state treasury could not provide the necessary income; the public affairs were weak and helpless. In order to get out of this economic chaos, asset tax was levied once in 1942. This tax, which was issued to be taken from excess earnings, was implemented in Hatay, a new province. In Hatay, a province that cannot be underestimated in terms of non-Muslim population, the application of wealth tax is a remarkable issue. However, no studies have been conducted on this subject until today. In this study, the names and tax amounts of taxpayers, including the districts of Hatay, are presented by using the local newspaper Yenigün as lists. Our study will contribute to the understanding of the content of these applications by opening a different door to the Asset Tax applications.

Keywords: Turkey, Hatay, Wealth Tax, Yenigün Newspaper, the Economic Decisions, World War II.

GİRİŞ

Cumhuriyet idaresi imparatorluktan çıplak, bakımsız bir ülke devralmıştır. Cumhuriyet kurulurken, hastalıklardan, kan kaybından erimiş, bitkin bir vücudu andıran Anadolu, sanayisi gelişmemiş, madenleri işletilmemiş, ziraatı hâlen Orta Çağ düzeyinde, hayvan ve tohum ıslahı yapılamamış, ormanları tükenmek üzere olan bir memleket görünümündedir. Ticaret, genellikle köp-rübaşlarını tutan azınlıkların elinde olmuş, çıkarılan hammaddeleri dışarıya satmak, dışarının mallarını içeriye sürüp bedeli üzerinden muayyen komisyon almak gibi basit bir esasa dayanmıştır¹. Cumhuriyet sonrası ise, yenilik hamlelerinin hız kazandığı, ticaret kesiminden başlamak üzere ekonominin hareketlendiği ve canlandığı yıllar yaşanmıştır. Ülkede modern bir ticaret, sınai mülkiyet ve mali sermaye yapısı özlenmekte, canlanma ve yenileşmenin “millî” bir öze dolması isteğiyle çalışmalara hız verilmiştir. Bu canlanmanın yabancı kaynaklarca da ekonomik destek verilmesi hâlinde bir “imar ve inşa” (kalkınma) hareketine dönüşebileceği düşünülmüştür².

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasının devam ettiği süreçte, 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi toplanmış ve ekonomide liberal bir politika izlenmesi için Misak-ı İktisadi kararları kabul edilmiştir. Kabul edilen kararların doğal bir sonucu olarak devlet ekonomik teşebbüslerin içerisinde çok fazla yer almak istemese de, 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Krizi'nin yaratmış olduğu olumsuz etki nedeniyle, 1932 yılından itibaren devletçilik sistemini uygulamaya başlamıştır. Osmanlı Devleti döneminde halk, daha çok askerlik ve tarımla uğraştığı için sanayi ve iş kolları, kapitülasyonların da etkisiyle, azınlıkların ve yabancıların eline geçmiştir. Durumun vahametini Varlık Vergisi uygulamaları döneminde İstanbul Defterdarlığı görevinde olan Faik Ökte yazmış olduğu eserinde şöyle belirtir:

“Paranın gün gün kıymetini kaybetmesi, eşya fiyatlarının durmadan yükselmesi, askerî masrafların yükü altında bütçe mefhumunun kaybolması, ihtikârın alıp yürümesi, halkı da hükûmeti de sinirlendirmekte idi. Muhtekirlere, türedi zenginlere karşı her gün biraz daha yoksulluğun arttığını hissedenlerin dış gıcırtağı açıkça duyuluyordu. Mevzunun çetin tarafı köşe başlarının, ithal ve ihraç iskelelerinin, ekalliyetler (azınlıklar) tarafından tutulmuş olması

¹ Faik Ökte, **Varlık Vergisi Faciası**, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1951, s.19.

² Bilsay Kuruç, **Belgelerle Türkiye İktisat Politikası**, 1. Cilt, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1988, s.1.

idi. Hâkim ve müstevli (Müslümanlar) unsur askerlik, memurluk ve benzeri işleri elinde tutmuş, buna mukabil ekalliyetler tüccar, komisyoncu, tüccar mümessili ve benzeri adlarla ithal ve ihraç eşyası üzerinde muayyen pursantajlar (yüzdeler) koyarak zenginleşmişlerdi. Bu mevzuda Avrupalı müesseselerin iş yapmak hususunda daima dindaşlarını tercih ettiklerine esef etmemek kabil değildir. Bu münasebetlerin üzeri hafifçe kazılırsa altından ehლისalip seferlerinden kalma paslı Haç mevcut olduğu hayretle görülür³.”

İçinde bulunulan bu nedenlerden, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte sıfırdan bir özel sermaye sınıfı oluşturulmaya çalışılmışsa da⁴, bu oluşum devletin yarattığı imkânlarla el koyan aracı faaliyetlerin ve özellikle ithalata dönük bir ticaret kapitalizminin gelişmesinden öte bir anlam ifade etmemiştir. 1929 yılında dünyada yaşanan büyük ekonomik kriz ile birlikte Türkiye'nin ağırlıklı ihracatı olan tarım ürünlerine talep büyük ölçüde azalmış⁵, yetersiz sermaye birikimi yatırımların önünde büyük bir engel teşkil etmiştir. Bu ise devletçilik görüşünün ekonomiye hâkim olmasında çok önemli bir etken olmuştur. Bu sebepten dolayı devletin yeni finansman kaynakları bulması bir zaruret hâlini almıştır.

I. Varlık Vergisi Nedir ve Neden İhtiyaç Duyulmuştur?

1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı devlete ekonomik açıdan problem çıkaran unsurlardan biri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti sıcak savaşa girmemiş olsa da, ekonomik açıdan bu savaşın yıkımını hissetmiştir. Azami boyutlara ulaşan savunma harcamaları sebebiyle kamu ve zaten yetersiz olan özel sektörün yatırımları asgariye inmiştir. Savunma harcamaları daha çok emisyon aracılığıyla finanse edildiğinden⁶ Türk Lirası'nın değer kaybetmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı Türkiye'de, silahlaltına alınan genç üretici nüfus ve onun getirdiği üretim eksikliğini, silahlaltındaki bir buçuk milyon insanı bu eksik kıt üretimle besleme zorluğunu, ticarete duraksamayı, zorunlu ihtiyaç mallarında iç ticarete stokçuluk ve keyfi fiyat artışlarını yaşat-

³ Ökte, a.g.e., s.38.

⁴ Sabit Dokuyan, “Savaş Ekonomisi ve Varlık Vergisi Üzerine bir Değerlendirme”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C 15, S 2, Aralık 2014, ss.23-56, s.24.

⁵ Şevket Pamuk, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Küreselleşme İktisat Politikaları ve Büyüme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.173.

⁶ Erdinç Tokgöz, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2011)**, İmaj Yayınevi, Ankara 2001, s.111.

mıştır⁷. Bu dönemde ithalat işleri özellikle Gayrimüslimlerin elinde olduğundan şartları karaborsacılık, istifçilik, vurgunculuk yollarıyla fırsata çeviren savaş zenginlerinin çoğunluğunu da yine onlar oluşturmuştur. Bu servetler yasa dışı işlemlerle elde edildikleri için vergiden de kaçırılmıştır. Bu yüzden devlet hazinesi gereken geliri sağlayamamış, kamu işlerinde güçsüz ve çaresiz kalmıştır⁸. Rüşvet ve stokçuluk arttığından enflasyon yükselmeye başlamış, vurgundan ve karaborsadan nemalanan kesim haksız kazanç elde etmeye başlamıştır. Halkın bir kısmı fakirleşirken, ticareti elinde bulunduranlar ki bunlar Gayrimüslim azınlıklardır, daha çok zenginleşmeye başlamıştır. İaşe örgütü işlevini belediyelere devretmiş olsa da bu durum belediyelerin yetersiz olması nedeniyle ekonominin daha da kötüye gitmesine sebep olmuştur⁹.

Ekonomik sıkıntıların yaşandığı bu dönemde, Başbakan Refik Saydam'ın vefat etmesi üzerine Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Şükrü Saraçoğlu'na hükümeti kurma görevini vermiştir. 9 Temmuz 1942 tarihinde göreve başlayan Saraçoğlu hükümeti¹⁰, bu kötü şartların getirmiş olduğu zorunluluktan dolayı; enflasyonla mücadele, tedavül den para çekme, savaş yıllarında “çok para kazanmış olanlardan” vergi alma ve devlet gelirlerini artırmak¹¹ amacıyla Avrupa'daki benzer uygulamalar da örnek alınarak¹² Varlık Vergisi Kanunu'nu

⁷ A. Başer Kafaoğlu, **Varlık Vergisi Gerçeği**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002, s.29.

⁸ Edward Weisband, **II. Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası**, çev. M. Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, İstanbul 1974, s.97-98.

⁹ İbrahim Artuç, **İkinci Dünya Savaşı**, I. Cilt, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2003, s.182-183.

¹⁰ Gürbüz Aslan, Şükrü Saraçoğlu'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, s.154-156.

¹¹ Kerem Karabulut, “11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi'ne Bir Bakış”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, C XI, S 27, Erzurum 2005, ss.325-339, s.326.

¹² Savaş sırasında yürürlüğe konulan Varlık Vergisi ve borcunu ödemeyenlerin gönderildiği bedeni yükümlülük uygulaması Türkiye'nin dışında birçok yerde savaş ekonomisinin ve politikasının bir sonucu olarak, ağır vergiler şeklinde yürürlüğe girmiştir. İkinci Dünya Savaşı sürecinde Amerika'da şirket kazançlarının %94'ü Varlık Vergisi adıyla vergilendirilmiştir. Almanya'da da benzer bir uygulamaya gidilerek daha önceki yılların vergisinin %150'si kadar bir vergi tahsil edilmiştir. İsviçre'de “Tek Vergi” adıyla servet vergisi alınmıştır. Fransa'da vergi oranları artırılmış, Yunanistan'da geçici servet vergisi ve Macaristan'da da bir defalık servet vergisi uygulanmıştır. Türkiye'de çalışma kamplarına gönderilen çok az sayıda azınlığa karşın, dünyanın çeşitli yerlerinde çok daha büyük sürgünler yaşanmıştır. İngiltere 1940 yılında içlerinde 50.000 Yahudi sığınmacının da bulunduğu bütün İtalyan ve Alman ecnepleri sürgüne göndermiştir. Fransa 1939 yılı sonlarına doğru 43.000 Alman asıllı Fransız vatandaşını Güney

çıkarmıştır¹³. Başbakan Şükrü Saraçoğlu Kanunun çıkarılış amacını şöyle açıklamıştır:

“Bu kanun ile takip ettiğimiz hedef tedavüldeki (dolaşımdaki) paraları azaltmak ve memleket ihtiyaçlarımıza karşılık hazırlamaktır. Bu böyle olmakla beraber bu kanunun tatbikinden, Türk parasının kıymetlenmesi, muhtekirler üzerinde toplanan halk buğzunun (düşmanlığının) silinmesi, vergileri ödemek için bizzazure (ister istemez) satışa çıkarılacak malların fiyatlarında bir itidal (yumuşama) husule getirmesi gibi tali faydaların tahassul etmesi (ortaya çıkması) de imkân haricinde addedilemez¹⁴.”

Kanunun kabulünün hemen ardından verginin tahakkuk sürecine geçilmiş, *estimatör* ve *mütehasıs* adı verilen maliye görevlilerinin görev aldığı tahakkuk sürecinde anonim şirketler, büyük çiftçiler ve emlak sahipleri için servet saptamaları yapılmıştır¹⁵. Cetveller hâlinde yapılan bu saptamalarda Müslümanlar M grubu, Gayrimüslimler G grubu, Dönmeler D grubu ve Ecnebler (yabancılar) E grubu olarak gösterilmiş ve ayrı ayrı vergilendirilmişlerdir¹⁶.

Savaşın en büyük kâr sınıfı tüccarlar olduğu için en büyük vergi dilimi de onlara ayrılmıştır. Verginin tespitini altışar kişiden oluşan komisyonlar yapmıştır¹⁷. Vergi için, mükelleflerin paralarının gücünden yararlanarak suistimallerde bulunacakları kaygısıyla 15 gün ödeme müddeti koyulmuş, zamanında ödenmeyen vergi için ilk gecikme haftasında %1, ikinci haftasında %2 faiz uygulanmıştır¹⁸. Varlık Vergisi Kanunu'nun 12. maddesi uyarınca,

Fransa'ya sürmüştür. İsviçre ise kendisine sığınmak amaçlı gelen Yahudilerin sadece paralı olanlarını kabul etmiştir. Ülkede bulunan ve parası olmayan Yahudiler ise çalışma kamplarında çalıştırılarak borçlarını ödemeleri sağlanmıştır. Ayrıca sığınmacıların masraflarını karşılamak üzere Yahudilere yüklenen “Yahudi Vergisi” adlı bir vergi de tahsil edilmiştir. ABD savaşın başlamasının ardından 100.000 Japon asıllı vatandaşını yerleşme kamplarına sürmüştür. Cahit Kayra, **Savaş, Türkiye, Varlık Vergisi**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011, s.38-39, 169-170.

¹³ **T.C. Resmî Gazete**, Sayı: 5255, 12.11.1942.

¹⁴ Ayhan Aktar, **Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s.147-148.

¹⁵ Ökte, **a.g.e.**, s.71.

¹⁶ Mehmet Serkan Şahin, “Gaziantep’te Varlık Vergisi Uygulaması”, **Belgi**, S 15, Kış 2018/ I, ss.680-693, s.683.

¹⁷ Vergilerin tespiti için her vilayet ve kaza merkezinde, oranın en büyük mülki amiri başkanlığında; en büyük mal memuru, ticaret odaları ve belediye azalarından ikişer kişi olmak üzere 6 kişiden oluşan heyetler oluşturulmuştur.

¹⁸ **T.C. Resmî Gazete**, Sayı: 5255, 12.11.1942.

verginin ilanından itibaren bir ay içinde vergi borçlarını ödemeyen mükelleflerin vergilerini ödeyinceye kadar bedeni yeteneklerine göre askerî niteliği olmayan genel hizmetlerde veya belediye hizmetlerinde çalıştırılması ve bunun karşılığında verilecek ücretin yarısıyla borçlarının ödenmesi öngörülmüştür¹⁹.

Bütün bu uygulamalar neticesinde yurt çapında toplanması öngörülen 465.384.820 liranın ancak 314.920.940 lirası tahsil edilebilmiştir. Geriye kalan miktarın ise 109.985.481 lirası tahsil edilmemiş, 40.478.399 lirası da yanlış ve mükerrer yazıldığı için iptal edilmiştir. Verginin tüm yurttaki tahsilat oranı yaklaşık olarak %74 olmuştur. Vergisini ödeyenler inanç yapıları bakımından incelendiğinde ise; Gayrimüslimlerin 166, Müslümanların 115, yabancıların ise 33 milyon lira ödediği tespit edilmiştir. Toplam tahsilat ise o dönemki bütçe harcamalarının %34,4'üne tekabül etmiştir. Küçümsenemeyecek derecede önemli olan bu miktar devlet için önemli bir gelir kaynağı olmuştur.

Varlık Vergisi uygulamaları konusuna geçmeden, Millî Mücadele sonrası sınırlarımız dışında kalıp, mücadeleler sonucu tekrar Türkiye'ye bağlanan tek vatan toprağı Hatay'ın, idari, siyasi, demografik serencamının kısaca incelenmesi konumuzun öneminin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

II. Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye'ye Katılına Uzanan Süreçte Hatay

Hatay, Yavuz Sultan Selim'in 1516 yılında yaptığı Mısır Seferi sonrası Osmanlı topraklarına katılan Suriye ve Antakya bölgesi, Osmanlı Devleti döneminde İskenderun Sancağı olarak adlandırılmıştır. 1856 Islahat Fermanı'ndan sonra mutasarrıflığa dönüştürülen Hatay, gerek Türk ve gerekse uluslararası belgelerde "İskenderun Sancağı" ya da kısaca "Sancak" olarak geçmiştir²⁰.

I. Dünya Savaşı sırasında Fransa ve İngiltere arasında 16 Mayıs 1916 tarihinde imzalanan gizli Sykes-Picot Antlaşması'yla Suriye, Lübnan ve Çukurova Bölgesi Fransa'ya bırakılmıştır. 27 Kasım 1918 tarihinde merkezi Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiserliğinin bir kararnamesi ile İskenderun merkez olmak üzere Antakya, Harim ve Belen kazalarını içine alan "İskenderun Sancağı" kurulmuştur. Halep'ten bağımsız idari birim olarak kurulan İskenderun Sancağı, askerî bir vali tarafından yönetilecekti. Ancak Fransa, I. Dünya Savaşı sonrası Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak, 11

¹⁹ Aktar, **a.g.e.**, s.201.

²⁰ Halil Sahillioğlu, "Antakya", İslam Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul 1991, ss.228-232, s.231; Ercan Karakoç, "Atatürk'ün Hatay Davası", **Bilig**, S 50, Yaz-2009, ss.97-118, s.98.

Aralık 1918'de İskenderun Sancağı'nı işgal etmiş²¹, Ermenilerden müteşekkil Fransız birliklerinin Dört Yol'a girmesiyle birlikte Türk Halkı direnişe geçmiştir. 15 Eylül 1919'da İngiltere ve Fransa kendi aralarında "Suriye *İtilafnamesi*" adıyla anılan bir mukavele imzalamıştır. Buna göre İngiltere; Adana, Maraş, Antep, Urfa, İskenderun ve Suriye'yi Fransa'ya bırakmış, Musul'u ise kendisi almıştır²². Fransa tarafından işgal edilen bölge Suriye ve Lübnan "A" türü mandat yönetimi olarak, 25 Nisan 1920'de Müttefik Devletler tarafından Milletler Cemiyetinin 22. maddesine dayanılarak Fransa'ya bırakılmıştır²³.

İskenderun Sancağı (Hatay), Misakımillî sınırları içinde kabul edilmesine rağmen, Millî Mücadele Dönemi'nin olağanüstü şartları içinde Fransa ile savaşın bir an önce durdurulması pahasına 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile millî sınırlar dışında bırakılmak zorunda kalmıştır. Sancak, Fransız mandası altındaki Suriye sınırları içerisinde bırakılarak, Türkiye-Suriye sınırı 1921 Ankara Antlaşması ile belirlenmiştir²⁴. İskenderun Sancağı anavatan dışında kalmış olmasına rağmen, Sancak'taki Türk unsurunun menfaatlerini koruyacak ve bu bölgeye muhtariyet verilmesi için gerekli zemini hazırlayacak hükümleri Ankara hükûmeti antlaşmaya koydurmuştur. Zira anlaşmanın 7. maddesine göre "İskenderun mıntıkası için bir usul-i idare-i mahsusa tesis olunacaktır. Mıntıkayı mezkûrenin Türk ırkından olan seknesi harslarının inkişafı için her türlü teşkilattan müstefit olacaklardır. Türk lisanı orada mahiyet-i resmîyeyi haiz olacaktır" ifadeleri yer almıştır²⁵.

Türkiye ile Fransa arasında 30 Mayıs 1926 tarihinde Ankara'da imzalanan dostluk ve iyi komşuluk ilişkileri sözleşmesi ile bir yandan Türkiye-Suriye ilişkileri düzenlenirken, diğer yandan 1921 Ankara Antlaşması'nın öngördüğü özel yönetim biçiminin Fransa hükûmetince göz önünde tutulacağı hükme bağlanmıştır²⁶. Fransa tarafından bundan sonra 1921 Antlaşması'na uygun

²¹ Hamit Pehlivanlı, Yusuf Sarınay, Hüsametdin Yıldırım, **Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2001, s.31.

²² **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1991, s.129-130.

²³ İsmail Soysal, "Hatay Sorunu ve Türk-Fransız İlişkileri (1936-1939)", **Belleten**, S 193, Ankara 1985, ss.79-110, s.80.

²⁴ Figen Atabey, "Hatay'ın Anavatana Katılma Süreci", **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, C 4, S 7, Temmuz 2015, ss.192-209, s.193.

²⁵ Karakoç, a.g.m., s.101.

²⁶ Coşkun Topal, "Sancak (Hatay) Sorunu ve İkinci Dünya Savaşı Öncesi Süreçte Arap Kamuoyundaki Etkileri", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 2, Edirne 2009, ss.1-16, s.3.

olarak Suriye içinde Sancak bölgesi için özerk bir idare kurulmuştur. Türkiye ise bağımsızlığına kavuştuktan sonra, Hatay meselesini ön plana çıkarmak için iç ve dış sorunların çözümlenmesini beklemiştir.

Atatürk'ün Lozan Antlaşması sonrası sınırlarımız dışında kalan Türklerle ilgilendiğini gösteren en önemli olay Sancak İskenderun'un anavatana katılmasını sağlamaya çalışmasıdır. Hiçbir zaman Hatay'ın anavatandan ayrılışını içine sindiremeyen Mustafa Kemal Atatürk, Hatay konusunun geçtiği çeşitli beyanatlarında; “milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük bir mesele”, “büyük... millî davamız Hatay” ve “Millî Dava” olarak tanımlamıştır²⁷. Atatürk, 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden sonra Hitler'in Avrupa'da yarattığı gerginlikten de yararlanarak, İskenderun meselesinin çözümünün zamanı geldiğine inanmış²⁸, aynı yıl verdiği bir emirle Antakya-İskenderun ve havalisinin adını bölgenin Türk kimliğine vurgu yapmak amacıyla Hatay olarak değiştirmiş, Tayfur Sökmen'i de Hatay'ın bağımsızlığına kavuşturma çalışmaları kapsamında görevlendirmiştir²⁹. Bu sırada Suriye üzerinden manda idaresinin kaldırılması ve bu ülkeye bağımsızlık verilmesi için Fransa ile Suriye arasında, 9 Eylül 1936 tarihinde bir antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşma, Sancak'ın statüsü meselesini tekrar ortaya çıkarmış ve bu mesele Fransa ile Türkiye arasında 1939 yılına kadar devam eden bir uyuşmazlık konusu olmuştur³⁰. Konuyu Milletler Cemiyetine taşıyan Türkiye bu değişikliğin Türkiye'nin kesin çıkarları ile ilgisi bulunduğunu ve Türkiye'nin bu meseleyi Fransa ile diplomatik yollarla halletmek istediğini bildirmiştir³¹. Diplomatik yollarla yapılan girişimlerin ardından 26 Ocak 1937 tarihinde yapılan Türk-Fransız görüşmeleri sonucunda Sancak Meselesi üzerinde bir prensip anlaşmasına varılabilmiş; nitekim bu hususlar 27 Ocak'ta M. Sandler'in raporu şeklinde Milletler Cemiyeti Meclisi tarafından onaylanmıştır³².

Milletler Cemiyetinin bu kararı gereğince, Sancak için bir statü ve anayasa hazırlamak üzere bir uzmanlar komitesi kurulacaktı. Komite bu çalışma-

²⁷ Mithat Aydın, Cengiz Akseki, “Türk Ulusal Basınına Göre 1938'de Hatay ve Atatürk'ün Ölümünün Hatay'daki Yansıması”, **Belgi**, C 2, S 15, Kış 2018/1, ss.656-679, s.657.

²⁸ Esin Dayı, “Hatay Devleti ve Hatay'ın Anavatana Katılması”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S 19, Erzurum 2002, ss.331-340, s.333.

²⁹ Tayfur Sökmen, **Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1978, s.63.

³⁰ Mehmet Gönübol, Cem Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)**, İstanbul 1963, s.133.

³¹ Mahmut Goloğlu, **Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, Ankara 1974, s.198.

³² Dayı, a.g.m., s.336.

larını yaparken, Türkiye ile Fransa arasında da direkt görüşmeler cereyan etmiştir. Bu görüşmeler sonunda Sancak üzerinde birçok noktalarda mutabakata varılmış ve iki devlet arasında Cenevre'de 29 Mayıs 1937'de Sancak'ın millî bütünlüğünü teminat altına alan ve yeni Türkiye-Suriye sınırını tespit eden bir anlaşma yapılmıştır. Aynı gün Cemiyet Meclisi tayin etmiş olduğu komitenin raporunu onaylamıştır. Buna göre; Hatay'ın "Ayrı Varlık" gibi iç işlerinde serbest, dış işlerinde Suriye'ye bağlı olarak hukuki varlığı sağlanmış ve Hatay için ayrı bir anayasa kabul edilmiştir³³. Fakat bu olumlu gelişme Sancak meselesini kökünden halledememiş; Türkiye Hatay'da yeni durumun derhâl uygulanmasını istediği hâlde, Fransa bunu engellemeye çalışmıştır. Hatta Fransa'nın Hatay'daki Ermenileri Türklere karşı kıskırttığı görülmüştür³⁴.

26 Haziran 1938 tarihinde alınan bir kararla Türk ve Fransız hükümetleri statü ve anayasanın tatbikini temin etmek için Sancak'ta ilk seçim işlerinin kontrolünü birlikte uygulamaya karar vermişlerdir. Fransa ile varılan mutabakat neticesinde Türkiye, Hatay'a asker sevk etmeye başlamış, Türk askerleri 5 Temmuz günü Payas ve Hassa üzerinden Hatay'a girmiştir³⁵. Hatay'da yapılan 1 Ağustos 1938 seçimleri neticesinde, 22 Türk, 9 Alevi, 5 Ermeni, 2 Sünni Arap ve 2 Rum Ortodoks milletvekili seçilmiştir. Hatay Meclisi açılmış ve seçim sonunda Türkiye'nin desteklediği Tayfur Sökmen 2 Eylül 1938'de Hatay Cumhurbaşkanlığı'na, Abdülgani Türkmen Meclis Başkanlığı'na getirilmiş, Dr. Abdurrahman Melek de başbakanlığa atanmıştır. Böylece Hatay Cumhuriyeti adıyla bir devlet kurulmuş ve Hatay bayrağı göndere çekilmiştir³⁶. Bir Sonraki adım ise Hatay topraklarının Türkiye'ye iadesine dair Türkiye ile Fransa arasında 23 Haziran 1939'da "Hatay Anlaşması" olmuş, böylece Türkiye ile Suriye arasındaki toprak sorunu kesin olarak çözümlenerek iki ülke sınırı belirlenmiştir. Hatay Meclisi de 29 Haziran'da oybirliği ile Türkiye'ye iltihak kararı almıştır³⁷. Anavatana bağlanışından 3 yıl sonra yürürlüğe giren Varlık Vergisi Kanunu Hatay'da da uygulanmış, vergi tahakkuk ve tahsilat miktarı açısından önemli iller arasında yer almıştır.

³³ Gönlübol, Sar, **a.g.e.**, s.136-137.

³⁴ Tayfur Sökmen, **Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1978, s.97-100.

³⁵ Abdurrahman Melek, **Hatay Nasıl Kurtuldu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986, s.56-57.

³⁶ Sökmen, **a.g.e.**, s108-109.

³⁷ **T.C. Resmî Gazete**, Sayı: 4255, Hatay Vilayeti Kurulmasına Dair Kanun, 11.07.1939; Mehmet Tekin, **Hatay Tarihi**, Hatay Kültür, Turizm ve Sanat Vakfı Yayınları, Antakya 1993, s.234-236.

III. Hatay Merkez ve İlçelerinde Varlık Vergisi Uygulamaları

III. 1. Birinci Dönem Varlık Vergisi Uygulamaları (1942)

Anavatana bağlanan Hatay'ın topraklarının yüzölçümü 3.996 km²'dir³⁸. 1940 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Hatay'da 108.726 erkek, 99.390 kadın olmak üzere 208.116 kişi yaşamaktaydı. Hatay'a aynı yıl Seyhan'dan 27.623 nüfuslu Dörtyol, Gaziantep'ten 10.390 nüfuslu Hassa ilçeleri dâhil edilince yüzölçümü 5.445 km²'ye, nüfusu ise 129.312 Erkek, 116.796 kadın olmak üzere toplam 246.138'e çıkmıştır³⁹.

Tablo 1. 1940 Yılı Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Hatay Nüfusu⁴⁰

İlçeler	Erkek	Kadın	Toplam
Merkez İlçe (Antakya)	57.105	55.141	112.246
Dörtyol	14.942	12.690	27.632
Hassa	5.674	4.716	10.390
İskenderun	19.893	17.682	37.575
Kırıkhan	11.475	9.049	20.524
Reyhanlı	10.856	8.722	19.578
Yayladağı	9.397	8.796	18.193
Toplam	129.342	116.796	246.138

Hatay'da Varlık Vergisi Kanunu'nun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildiği, yerel basın organı Yenigün gazetesi aracılığıyla 12 Kasım 1942 tarihinde halka duyurulmuştur. Gazetenin "Varlık Vergisi Dün Büyük Millet Meclisinde İttifakla Kabul Edildi" manşetiyle başlayan haberinde, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun Meclis'teki hükümetçe alınan ekonomik tedbirlerle ilgili yaptığı konuşma verilerek, kanunun ilanı ile birlikte yürürlüğe gireceği belirtilmiştir⁴¹.

³⁸ Fransız istatistiklerine göre, Hatay Devleti kurulurken yüzölçümü 4.805 km² ve 219.000 olan nüfusunun %39,7'si Türk, %28'i Alevi, %11'i Ermeni, %10'u Sünni Arap, %9'u Rum-Ortodoks ve %3'ü de Kürt, Çerkez, Yahudi ve Arnavut kökenli olarak tespit edilmiştir. Hamit Pehlivanlı, Yusuf Sarınoy, Hüsamettin Yıldırım, **a.g.e.**, s.82.

³⁹ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, **20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı**, Hüsniyat Basımevi, İstanbul 1941, s.VI.

⁴⁰ T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, **a.g.e.**, s.297.

⁴¹ **Yenigün**, S 3231, 12.11.1942, s.1.

Hatay'a vergi uygulaması ve özellikle ilçelerde oluşturulacak komisyonların belirlenmesine yardımcı olmak üzere Maliye Bakanlığında İhsan Bey adında bir müfettiş görevlendirilmiş⁴², bu kişi 20 Kasım'dan itibaren çalışmalarına başlamıştır⁴³. 19 Kasım'dan itibaren Varlık Vergisi Kanunu'nun metni gazetede tefrika hâlinde yayımlanmaya başlanarak halk bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Bu arada vergi komisyonlarında çalışacak kişiler belirlenerek çalışmalara başlanmıştır⁴⁴. Hatay Merkez'de Vali Şefik Soyer'in başkanlığında oluşturulan vergi tespit komisyonu ilk toplantısını bakanlık müfettişinin de katılımıyla 21 Kasım'da basına kapalı yapmış ve bu suretle vergi verecek mükelleflerin tespitine başlanmıştır⁴⁵.

Varlık Vergisi mükelleflerinin gayrimenkulleri üzerine yapılacak muamele ile ilgili Tapu Kadastro Müdürlüğünce çıkarılan tebligat metni yayımlanarak mükelleflerin gayrimenkullerinin devlet alacağına karşı kanuni bir teminat olacağı belirtilmiştir. Tebligatta vergi borcuna karşılık beyan edilmiş gayrimenkullerden resmî dairelerin ihtiyacını karşılayacak olanların bedel takdiri suretiyle bu dairelere, ihtiyaç olmadığı takdirde mahalli Sümerbank satış mağazalarına veya ofislere devredileceği, bu şekilde olmadığı takdirde de ilgili gayrimenkullerin mal müdürlüklerince açık arttırma usulü ile satılabilecekleri ilan edilmiştir⁴⁶.

Hatay'da Varlık Vergisi komisyonları her gün gece geç saatlere kadar çalışmalarını sürdürerek tüccar, emlak sahibi ve çiftçi mükelleflerin kimler olacağını, verecekleri miktarı belirlemeye çalışmışlardır⁴⁷. Hatay merkez ve ilçelerdeki komisyonlar çalışmalarını 6 Aralık tarihinde bitirdiğinde⁴⁸, toplam tahakkuk miktarı 3.280.000 lira olarak belirlenmiştir. Fakat listelerdeki mükerrer ve yanlışlar düzeltildikten sonra miktar 2.400.000 liraya düşmüştür⁴⁹. Defterdarlık vergiye tabi mükellef listelerini Maliye Bakanlığının onaylamasının ardından 15 Aralık 1942 sabahı vergi daireleri ve şehrin belirlenmiş yerlerine asarak ilan etmiştir. İlan edilen bu listeler, yerel basın organı Yenigün

⁴² Yenigün, S 3233, 14.11.1942, s.1.

⁴³ Yenigün, S 3238, 20.11.1942, s.1.

⁴⁴ Yenigün, S 3225, 18.11.1942, s.1.

⁴⁵ Yenigün, S 3239, 21.11.1942, s.1.

⁴⁶ Yenigün, S 3242, 25.11.1942, s.1-2.

⁴⁷ Yenigün, S 3248, 02.12.1942, s.1; Yenigün, S 3249, 03.12.1942, s.1.

⁴⁸ Yenigün, S 3252, 06.12.1942, s.1.

⁴⁹ Yenigün, S 3316, 26.02.1943, s.1.

gazetesi tarafından da aynı gün başlanarak Hatay Merkez ve İskenderun ilçesi başta olmak üzere, Kırıkhan ve Reyhaniye ilçelerindeki mükelleflerin isimleri ve vergi miktarları ayrı ayrı başlıklar hâlinde yayımlanmaya başlanmıştır⁵⁰. Hatay ve ilçelerinin mükellef listeleri şu şekildedir:

Tablo 2. Hatay Merkez Varlık Vergisi Mükellef Listesi⁵¹

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
1	Binhas Şayal Kebbudi	300.000	116	İshak Kebbudi	1.500
2	Rasim Adalı	35.000	117	Circi Abdo	1.500
3	Selim ve Reşit Cezayirli	25.000	118	Mahmut Dehni	1.500
4	Durmuş Depo	20.000	119	Şekip Nekıp	1.000
5	Kasım Pişkin ve Ortakları	20.000	120	Hüseyin Atahan	1.000
6	Doktor Alper Beyluni	17.000	121	Vedi Akar	1.000
7	Artin Bağdasar	10.000	122	Aboncu Hassun	1.000
8	Henna ve İbrahim Sultanım	10.000	123	Yüsun Halef	1.000
9	Müteahhit Celal Cundoğlu	20.000	124	Sadık Yurtman	1.000
10	Abdullah Gali Vereseşi	8.000	125	Maruf Halef	1.000
11	İsmail Şahut Güzelburç	8.000	126	Mesrür Halef	1.000
12	Sadettin Bozyüklü	8.000	127	Memet Derviş ve Zeki	1.000
13	Ali Seyfiddin	8.000	128	Abdülkerim Çinçin	1.000
14	Nafi Adalı	8.000	129	Kemal Yahya Adalı	1.000
15	Ahmet Kahli	6.000	130	Asef Yahya Adalı	1.000
16	Şeyh Ali Garip	6.000	131	Baslıkalı Arif	1.000
17	İbrahim Duhani Harbiye	5.000	132	Fatikli Ali Salman	1.000

⁵⁰ Yenigün, S 3254, 09.12.1942, s.1; Yenigün, S 3259, 15.12.1942, s.1; Yenigün, S 3260, 16.12.1942, s.1.

⁵¹ Yenigün, S 3259, 15.12.1942, s.1.

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
18	Mehmet Duhani Harbiye	5.000	133	Abdulkadir Mazlum	1.000
19	Haci Memet Şahvar	5.000	134	Ömer Büyükburç	1.000
20	Azar Kebudi ve Kardeşi	7.000	135	Eczacı Dimitri	1.000
21	Alber Mığrıbi	6.000	136	Nafi ve Nuri Mıstık	1.000
22	Abdullah Ötken	7.000	137	Rizkalla Keberiti	1.000
23	Abdo Kebudi	5.000	138	Rifat Rüstem	1.000
24	Doktor Basil Huri	7.000	139	Halefoğlu Garip	1.000
25	Sıtkı ve Sami Aselci	5.500	140	Abbuş Özvar	1.000
26	Abdulgani Türkmen ve Eşi	5.000	141	Hasan Uncu	1.000
27	İlyas Sayığ	5.000	142	Yorğaki	1.000
28	İzzet ve Mustafa Güçlü	4.000	143	Melik Abacı	1.000
29	Kamil Masaracı	4.500	144	Kunduracı Talip	1.000
30	Kazım ve Atıf Belanlı	4.000	145	Mehmet Vetvet	1.000
31	Nuri Iskif	3.000	146	Mehmet Sicilli	1.000
32	Doktor Ahmet Rasim	3.000	147	Mehmet Kılбек	1.000
33	Suphi Bereket	3.000	148	Hisamettin Kemmuni	1.000
34	Ali Şahhutoğlu Necip	3.000	149	Cabir Çerkes ve Cemil Azar	1.000
35	Mehmet Kabur ve Kardeşleri	3.000	150	Rıfail Huri	1.000
36	Mehmet (Sabunluk)	3.000	151	Yusuף Hakkı Baki	1.000
37	Şükrü Tuma	3.000	152	Necip Hayit	1.000
38	Yusuf Tuma	3.000	153	Ahmet Esmerli	1.000
39	Şeyh Yunus(Avaklı Köyü)	3.000	154	Abdulvahit Kavas	1.000
40	Mehmet Kehli	5.000	155	Ömer Hazinedar	1.000

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
41	Ali Hassun	3.000	156	Salih Bağdatlı ve Reşid Davudoğlu Harun	1.000
42	Alaiddin Cilli(Süveydiye)	3.000	157	Harun Camal	1.000
43	Kamil ve Hasan Zehir(Karaçay)	3.000	158	Sallafey Igel	1.000
44	İskender Azar	3.000	159	Ali Ökten	1.000
45	Rasim(Ziyaret Köyünden)	3.500	160	Hamit Urfalı	1.000
46	Mustafa Kuseyri	7.000	161	Ahmet ve Hamit Sakuç	800
47	Kuyumcu Vedi Huri	3.500	162	Avvat Şakni ve Biraderi	750
48	Memduh Dayı	3.000	163	Ahmet Şerbetçi	750
49	Suni Murtaza	3.000	164	Fadil Gabuş	800
50	Bekir Öcal	3.000	165	Mustafa Fanso	500
51	Yehya Öztanır	3.000	166	Bekir Sadettin	500
52	Siddik Müftü	3.000	167	Mayadalı Abdulkadir	500
53	İbrahim Şahel	3.000	168	Baksunlu Hacı Rezzak	500
54	Bekir Melek	3.000	169	Dimitri Sami	500
55	Hasan Homsı	3.000	170	Ziya Kuseyirli	500
56	Tahir Necip	3.500	171	Bekir Karabay	500
57	Hamit-Necip Bal	3.500	172	Hüseyin Hacci	500
58	Şükrü Melek	3.000	173	Mikail Hacci	500
59	Reşid Kuseyri	4.000	174	Mehmet Şahhut	500
60	Maşuk Cemal ⁵²	4.000	175	Süreyya Halef	500
61	Vehbi Şabur ve Çocukları	5.000	176	Ömer Çelenk	500

⁵² Yenigün, S 3260, 16.12.1942, s.1.

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
62	Abdülkerim İskif	4.000	177	Osman Horşit	500
63	Kazım Rüstem	6.000	178	Mustafa Mestçi	500
64	Salih Rüstem ve Oğulları	4.500	179	Ahmet Sırrı Hoca	500
65	İzzet Hacimulla	5.000	180	Şükrü Bağdadi	500
66	Abdurrahman Saka	6.000	181	Sadık Özdemir	500
67	Mustafa Çelenk	6.000	182	Cemal Hakim	500
68	Bekir Sıtkı ve Osman Atahan	7.000	183	Şükrü Çuhadar	500
69	Abdullah Şeyhoğlu ve Oğlu	8.000	184	Memduh ve Ali Zerevant	500
70	Osman Mıstık	5.000	185	Şerif Üğütmen	500
71	Ali Hocoğlu	4.000	186	Sadık ve Naim Sahilli	500
72	Tevfik ve Şefik Sabuncu	8.000	187	Ahmet Abacı	500
73	Nasih Hocoğlu	6.000	188	Rasim Bağdadi	500
74	Yusuf Koyuncu	7.000	189	Abbud Mezrahi	500
75	Henna ve Nikola Keberiti	2.500	190	Şamil Yaprak	500
76	Nikola Henna Abbuş	2.500	191	Şükrü Dışbudak	500
77	Abdulkerim Fettal	2.500	192	Sadık Akad	300
78	Murat Çelenk	2.500	193	Halit Toköz	500
79	İsmail Kuseyri	2.500	194	Hasan Dokur	500
80	Salamon Simorlengi	2.500	195	Kamil Karabucak	500
81	Yani Antiba	2.500	196	Necip Asaf	500
82	İbrahim Ziya ve Arkadaşları	2.000	197	Yehya Bulgurunucu	500
83	Mustafa Şaho	2.000	198	Remzi Cineviz	500
84	Ali Kehli	2.000	199	Remzi Çalgın	500
85	Salih Cözel	2.000	200	Kemal Özal	500
86	Necib Şakra	2.000	201	Akil Köse Diyap	500

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
87	Süleyman Karaali	2.000	202	Hazım Iskif	500
88	Yusuf Iskef	2.750	203	Zerdik Karabacakyan	500
89	Feyzi Esmerli	2.000	204	Kunduracı Hacı Emin	500
90	Salim Şahin	2.000	205	İsmail Akar	500
91	Hasan Rüstem	2.000	206	Süleyman Şeyh ve Helavi	500
92	Vasfi Rüstem	2.000	207	Mehmet Kazmacı	500
93	Süreyya Bereket	2.000	208	İbrahim Heyder Süslü	500
94	Arif Bereket	2.000	209	Ali Dip	500
95	Bekir Bereket	2.000	210	Ali Otuzbir	500
96	Kazım ve Bekir Zarur	2.000	211	Remzi Keskin	500
97	Harun Sadi	2.000	212	Mehmet Perdahçı	500
98	Sadık Ağa Rüstem	1.500	213	Ahmet Gosli	500
99	Hüsnü Melek	1.500	214	Kemal Hamdi Avandok	500
100	Kazım Halef	1.500	215	Enver Kumru	500
101	Circi Abbud	1.500	216	Hakkı Kumru	500
102	Dimitri Huri	1.500	217	Ahmet ve Emin Tütüncü	500
103	Sadık Melek	1.500	218	Zeki Huri	500
104	Fuad Sahilli	1.500	219	Selim Hayit	500
105	Memet Kavlak	1.500	220	Lütfi Moralı	500
106	Şaul Murat Cemal	1.500	221	Hasan Mısrı	500
107	Emin Murtaza	1.500	222	Mahmut Hocaoğlu	500
108	Zeki Hancı	1.500	223	Haydaroğlu Salim	500

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
109	Yahya Şahin	1.500	224	Halil Çoban	500
110	Adil Boyacı	1.500	225	Fadil Asfur	500
111	Mustafa Bozyüklü	1.500	226	Halil Şahin	500
112	Cemil Bereket	1.500	227	Firoz Hanzat	500
113	Veysel Ağa	1.500	228	Şükrü Toma	500
114	Şalum Kebbudi	1.500	229	Necib Huri	500
115	Fazıloğlu Salim	1.500		Toplam	842.750

Tablo 2’de bazı isimlerin, eşi, kardeşleri, oğlu, ortakları ve varisleri olarak geçmesi nedeniyle mükellef sayısı bakımından tam bir sayı vermek mümkün olamamıştır. Lakin Hatay Merkez’de ortalama 260 civarında Varlık Vergisi mükellefi vardır denilebilir. Listelerde bazı mükellefler meslekleri, köylerinin adı ya da lakaplarıyla verilmiş olup, isimler Müslim-Gayrimüslim ayırt etmeksizin karışık olarak verilmiştir. Gayrimüslim nüfusun yoğun olduğu Hatay’da mükellef listelerinde Müslüman Türk vatandaşların sayısının daha fazla olması dikkat çekicidir. Mükellefler arasında birkaç bayan da bulunmaktadır. Listede birinci sırada yer alan Binhas Şayal Kebbudi ve babası borçlarını ödemediklerinden dolayı İstanbul’da yakalanıp gözaltına alınmış ve çalışma kampına sevk edilmişlerdir⁵³. Bunun dışında Hatay’dan çalışma kamplarına gönderilen başka bir isim tespit edilmemiştir.

Bu listeler yayımlanırken bir taraftan da Yenigün gazetesi aracılığıyla diğer illerdeki vergi uygulamaları örnek gösterilerek İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Mersin, Samsun’daki mükelleflerin ödeyeceği miktarlar duyurulmuş, yüksek miktarda vergi verecek kişilerin bulunduğu listeler Hataylılarla paylaşılmıştır. Vergi borcunu zamanında ödemeyen mükelleflerin ise Van, Muş vs. vilayetlerdeki köprü inşaatlarında çalıştırılacağı belirtilmiştir⁵⁴. Çalışmalar

⁵³ Yenigün, S 3299, 05.02.1943, s.1.

⁵⁴ Yenigün, S 3256, 11.12.1942, s.1; Yenigün, S 3260, 16.12.1942, s.1; Yenigün, S 3262, 22.12.1942, s.1-2.

sonucunda Hatay'da il geneli toplanacak miktarın 2.500.000 lira olacağı, bu miktarla Hatay'ın ülke genelinde 9'uncu sırada yer aldığı bildirilmiştir⁵⁵.

Halk nezdinde Varlık Vergisi'nin çıkartılmasının geçerli sebeplerinin olduğu, hükûmetin haklı bir tedbir olarak bu vergiyi çıkardığı hemen hemen her gün yerel basın aracılığıyla halka anlatılmaya çalışılmıştır. Gerek Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun gerekse Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün kanun hakkında yapmış olduğu Meclis konuşmaları, basın demeçleri Hatay'da halka günlük olarak nakledilmiştir. Konuyla ilgili Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Bursa'da yaptığı bir konuşması gazete sütunlarında şu şekilde yer bulmuştur:

“Varlık Vergisi bütün milletin vicdanında doğru, haklı bir tedbir telakki olunmuştur. Bu verginin hazine kudretine içtimai ve iktisadi nizama faydalı olacağı halkın her tabakasında anlaşılmıştır. Kanunun ciddi ve kati olarak kabulü için hükûmet, milletin vicdanında geniş istinat bulmaktadır. Millet hükûmetle beraber bir kütle hâlinde demir gibi işi ve gücü ile meşguldür⁵⁶.”

Hatay Defterdarlığı mahalli basın aracılığıyla sık sık ilan vererek vergi ödeme listelerinin vergi dairelerinin kapılarına asıldığını, 15 Aralık 1942 tarihinden itibaren bu verginin 15 gün içinde yani 30 Aralık 1942 akşamına kadar mal sandığına yatırılması gerektiğini duyurmuştur. Bu ilanlarda, komisyon kararlarının nihai ve kesin mahiyette olduğu, bunlara karşı idari ve adli kaza mercilerinde dava açılmayacağı, herhangi bir surette yapılacak müracaat ve itirazların kabul edilmeyeceği belirtilmiştir⁵⁷. Ayrıca borcunu ödemeyenlerin menkul ve gayrimenkul malları ile hak ve alacaklarının haciz olacağı, gecikme nedeniyle ilk hafta %1, ikinci hafta %2 cezalı ödeme yapacakları belirtilmiştir. 15 Ocak 1943 tarihine kadar vergi borcunu tamamen ödemeyenlerin ise kamu hizmetinde çalıştırılacakları duyurularak, borçluların son günleri beklemeden bir an önce vergilerini yatırmaları, izdihama neden olunmaması için zaman kaybetmeden tahsilat şefliklerine müracaat etmeleri konusunda uyarılarda bulunulmuştur⁵⁸.

⁵⁵ **Yenigün**, S 3262, 22.12.1942, s.2.

⁵⁶ **Yenigün**, S 3262, 22.12.1942, s.1.

⁵⁷ **Yenigün**, S 3263, 23.12.1942, s.1.

⁵⁸ **Yenigün**, S 3268, 29.12.1942, s.1; **Yenigün**, S 3273, 06.01.1943, s.1.

Maliye Bakanlığı mükelleflerin Varlık Vergisi ödemelerinde bankalardan kredi almaları kolaylığını sağlamıştır. Ziraat Bankası, İş Bankası, Osmanlı Bankası, Emlak Bankası, Varlık Vergilerinin %20'sini ödemiş olan mükelleflere menkul ipotekleri karşılığında faizli kredi kullandırmaya, Sümerbank ise fabrikalarının ihtiyacı olan pamuk, deri gibi ürünleri almaya hazır olduklarını bildirmişlerdir⁵⁹. Fakat Hatay'da vergi borçlularının yaşadığı en önemli sıkıntılardan biri Emlak Bankası'nın şehirde bir şubesinin olmamasıdır. Hükûmetin emlak sahibi mükelleflerin mülklerini Emlak Bankası'na ipotek etme şartı ile ödeme kolaylıklarından faydalandırılması, Hatay'da da bu bankanın şubesinin olmaması mükelleflerin bu imkândan faydalanamamasına neden olmuştur. Ziraat Bankası menkul mal ve devlet tahvilleri üzerine kredi kullandırma ve tüccara 1940 yılında açılan kredilerden faydalanma hakkını vermişse de bundan ancak bir kısım tüccar faydalanabilmiştir. Banka bu şekilde kullandığı kredileri sahiplerine değil, mükellef oldukları Varlık Vergisi borçlularının ödenmesi için mal sandıkları hesabına yatırmıştır. Mülk sahipleri borçlularının %20'sini yatırırsa da diğer kısmı için mülklerini ipotek ettirmek için teşebbüslere geçmişlerdir. Ancak zamanın kısıtlı olması borçluları zor durumda bırakmış, yaşanan bu sıkıntıyı göz önünde bulunduran Vali Şefik Soyer ilgili makamlarla görüşerek Emlak Bankası'nın, Ziraat Bankası vasıtasıyla ipotekle kredi kullandırmaya başlaması için gerekli talimatın verilmesini istemiş, bu sorun 26 Aralık 1942'de çözüme kavuşturularak mükellefler rahatlatılmıştır⁶⁰.

30 Aralık 1942 tarihine kadar Hatay'daki mükelleflerin hemen hepsi borçlularının yaklaşık %30'unu ödemişlerdir⁶¹. Vergi müddetinin bittiği 30 Aralık tarihinde Hatay'da tahsil edilen miktar toplam 807.425 lira olmuştur. Bu miktarın ilçelere dağılımı ise; İskenderun 321.659 lira, Antakya 340.397 lira, Kırıkhan 22.360 lira, Reyhaniye 43.280 lira, Dörtöyol 76.860 lira ve Hassa 2.889 lira olarak gerçekleşmiştir⁶².

Verilen süre sonunda Hatay Defterdarlığı vergi borcunun tamamını veya bir kısmını ödemeyen mükelleflerin listesini belirli yerlere tekrar asarak ilgililere çağrıda bulunmuştur⁶³. Hükûmet, Varlık Vergisi tahsilatlarının yapıldığı bu dönemde vergisini ödeyenlerin Kazanç Vergisi Kanunu'na göre ödemele-

⁵⁹ Yenigün, S 3265, 25.12.1942, s.1.

⁶⁰ Yenigün, S 3266, 26.12.1942, s.1.

⁶¹ Yenigün, S 3269, 30.12.1942, s.1.

⁶² Yenigün, S 3270, 31.12.1942, s.1.

⁶³ Yenigün, S 3273, 06.01.1943, s.1.

rini zarar veya masraf gösterip gelecek yılın vergisinden düşmelerinin önüne geçmek üzere Meclis'te çalışmalarına başlamış ve bu konuda kanun teklifi sunmuştur. Ayrıca mükellefler söz konusu bu hususta bilgilendirilmiştir⁶⁴. Bu arada 13 Ocak'ta vergi tahsilatı 1.200.000 lirayı geçmiş, cezalı ödeme müddeti de dolmuştur. Bu nedenle 17 Ocak tarihine kadar borcunu ödemeyenlerin kamu hizmetinde çalıştırılacakları, gündelik 250 kuruş alacaklarının 60 kuruşunun kazanç ve diğer vergiler için kesileceği, geriye kalan miktarın yarısının borçlarına karşılık tahsil edilip, diğer yarısının ise işçilerine karşılık alınacağı bildirilmiştir⁶⁵. Ayrıca Varlık Vergisi borçlarını ödemeyenlerin bedenen çalıştırılmasına dair çıkan kanun mahalli basın tarafından tefrika hâlinde neşredilerek, Erzurum'da çalışma kamplarının hazırlandığı ve bir hafta içinde borçluların kamplara gönderilmeye başlanacağı duyurulmuştur⁶⁶.

Hatay Defterdarlığı vergi tahsilatının resmî müddeti içinde, ilde Varlık Vergisi'ni ödemeyen mükellef sayısının 30, kısmen ödeyenlerin ise 39 kişi olduğunu bildirmiştir⁶⁷. Bu sayı 20 Ocak'ta 24 kişiye düşmüş, defterdarlık mükelleflerin bir kısmının bankalardan kredi alma süresinin uzaması, bir kısmının da mal karşılığı avans alacakların gecikmesi nedenlerinden dolayı süreyi esnek tutmuş ve tahsilat miktarı 1.900.000 liranın üstüne çıkmıştır⁶⁸. Hatay'da borçlarını ödemeyen mükelleflerden çalışma kampına gönderilecekleri tespit etmek üzere Vilayet Mektupçusu Rıfat Toros'un başkanlığında bir komisyon kurulmuş⁶⁹, 27 Ocak tarihinden itibaren emniyet güçleri tarafından gözaltına alınan kişilerden bir kaçını gözaltında iken borçlarını ödeyerek serbest bırakılmış, 20 civarında kişi ise gözaltında tutulmaya devam edilmiştir⁷⁰.

İskenderun'da vergi tahsilatları Şubat ayında da devam etmiş, ödenen vergi miktarı %70'i geçmiştir. Kalan %30 civarındaki miktar ise Defterdarlık tarafından teminat altına alındığından İskenderun'da herhangi bir mükellef hakkında kanuni işlem yapılmadan vergi tahsilat süreci sorunsuz bir şekilde sonuçlandırılmıştır⁷¹.

⁶⁴ Yenigün, S 3274, 07.01.1943, s.2.

⁶⁵ Yenigün, S 3279, 13.01.1943, s.2.

⁶⁶ Yenigün, S 3281, 15.01.1943, s.1.

⁶⁷ Yenigün, S 3284, 19.01.1943, s.1.

⁶⁸ Yenigün, S 3345, 31.03.1943, s.1.

⁶⁹ Yenigün, S 3285, 20.01.1943, s.1.

⁷⁰ Yenigün, S 3292, 28.01.1943, s.1.

⁷¹ Yenigün, S 3299, 05.02.1943, s.1.

Bu süreçte, Maliye Bakanlığı defterdarlıklara bir talimat göndererek mükellefler tarafından verilen dilekçelere genel cevap vermek yerine dilekçelerin dikkatli bir şekilde incelenip mükelleflerin iddia ettikleri hususlara ayrıntılı cevap verilmesini istemiştir⁷². Hatay'da Varlık Vergisi ödemeleri Nisan ayına kadar devam etmiş, merkez ilçe Antakya'da %95 oranında gerçekleşen tahsilat miktarı, diğer ilçelerde farklılık gösterse de il genelinde toplam tahsilat tahakkuk miktarının %80'ine ulaşmıştır⁷³.

Tablo 3. İskenderun İlçesi Varlık Vergisi Mükellef Listesi⁷⁴

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
1	Jüzeif Katoni	207.500	85	Badros Keleş	1.500
2	Hatay Yağları Şirketi	41.600	86	Fikret İşin	1.500
3	Akiş Şirketi	12.000	87	Nuri Tark	1.500
4	İlyas Ezrak	20.000	88	Dört Yolcu Mustafa Kaya	1.500
5	Mehmet Cezayirli	55.000	89	Tevfik İstanbullu	1.500
6	Türker Cezayirli	25.000	90	Jozef Ayvazyan	1.500
7	Marsel Balit	20.000	91	Bakkal Nurettin	1.500
8	Abdulğani Cezayirli	40.500	92	Mustafa Çumra	1.000
9	Kayseme Sayıg	30.000	93	Suphu Tambe	1.000
10	Sukuni petrol Depoları	31.000	94	Doğu Ambarı	1.000
11	Selahaddin Baki	22.000	95	Ali Şefik Genç	1.000
12	Emin Felah ve Oğulları	25.000	96	Kuyumcu İsrail	1.000
13	Nimetullah Felah ve Oğulları	16.000	97	Sabri Uysal	1.000
14	Viktor Esved	25.000	98	Memet Gökten	1.000
15	Nazım Ğandır	25.000	99	Abraham Gökten	1.000
16	Fevzi Kütükçü	15.000	100	Ali Huzur	1.000
17	Nasri Gazel vekili İlyas Ezrak	10.000	101	Rabiye Huzur	1.000

⁷² Yenigün, S 3317, 27.02.1943, s.1.

⁷³ Yenigün, S 3345, 31.03.1943, s.1.

⁷⁴ Yenigün, S 3259, 15.12.1942, s.1.

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
18	Abdulğani Yılmaz	17.500	102	Kasap Sabri	1.000
19	Selim Yılmaz	12.000	103	Hikmet Çekiç	1.000
20	Mehmet Ali Kurşun	10.000	104	Şeyh Ali Bilal	1.000
21	Edvar Sayığ	20.000	105	Ali Güngör	1.000
22	Corç Sayığ	20.000	106	Seydi Oğuz	1.000
23	Kozma Sayığ	10.000	107	Eczacı Halef Gür	1.000
24	Cemile Sayığ	10.000	108	Eczacı Mustafa Baykul	1.000
25	Hasan Cabbara	10.000	109	İzmir Oteli Sunullah	1.000
26	Suphi Bereket	7.000	110	Şehir Palas Süleyman	1.000
27	Alaettin Baki	15.000	111	Kedri Nuri Köksal	1.000
28	Forbes Depoları ⁷⁵	8.000	112	Şahin Cabbara	1.000
29	Abdullah Felah	7.500	113	Corç Filibi	1.000
30	Hayat İnkişaf Müessesesi	7.000	114	İskender Zireyk	1.000
31	Hasan Keşani	6.000	115	Loviçi Lavanti	1.000
32	Emil Batrus ve Mehmet Duza	5.600	116	İlyan Katrin	1.000
33	Rifat Baki	6.000	117	Durru Katman	1.000
34	İlyas Sayığ	5.000	118	Harun Kebudi	1.000
35	Kasım Pişkin	5.000	119	Cemil Okçuoğlu	1.000
36	Şellum Mığribi	5.000	120	Hüseyin Özdemir	1.000

⁷⁵ Yenigün, S 3261, 17.12.1942, s.1.

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
37	Basil Haşyui	5.000	121	Beşir Mercan Kasap	1.000
38	Mehmet Şükrü Kurşun	5.000	122	Memet Bekar Kasap	1.000
39	Dimitri Filibi	5.000	123	Memet Kavsak	1.000
40	Yeyha Kortular ve Oğulları	5.000	124	Kamil Serinkaya	1.000
41	Abbas Felah	5.000	125	Hasan Dudu	500
42	Niyazi Güney	5.000	126	Ali Rıza Sevindik	500
43	Sinemacı Keyyal	5.000	127	İhsan Akşehirli	500
44	Alfred Dölavant	5.000	128	İhsan Çardaklı	500
45	Sadullah Bilgin	5.000	129	Memet Yılmaz	500
46	Jan Jandi	5.000	130	Derviş İlyas	500
47	Afif Şeşbeş	5.000	131	Esat Boru	500
48	Şaban Kırmıti	4.000	132	Mithat Payaslı	500
49	Davut Saa	4.000	133	Karadeniz Lokantası	500
50	Lütfullah Felah	4.000	134	Ziya Karabay	500
51	Güven İş Müessesesi	3.500	135	Kahveci Sıtkı	500
52	İbrahim Melham	3.500	136	Kahveci Zeki Göçmen	500
53	Hisametdin Engin	3.500	137	Zandi Sayıg	500
54	Remzi ve Şevket Buzcu	3.000	138	Abdullah Molla Said	500
55	Kurtuluş Müessesesi	3.000	139	İstanbul Oteli Nuri	500
56	Yakup Camal	3.000	140	Akdeniz Oteli Durmuş Yıldırım	500
57	Kamal Ali Felah	3.000	141	Roşa	500
58	Nikosaba ve Eşi	3.000	142	Pansiyon Talya	500

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
59	Nazim Bucak	3.000	143	Sinemacı İskender	500
60	Mişel Tina	3.000	144	Marangoz Vatkeli	500
61	Henna Mukannas	3.000	145	Artin Bağcıyan	500
62	Ömer Türkmeneli	2.500	146	Apostolis Züreyk	500
63	Memduh Daya	2.500	147	Bakkal Abdulvahit Feran	500
64	İlyas Raid	2.500	148	Mehmet Cihangir	500
65	Hacı Fercullah İstifan	2.500	149	Cemil Mentili	500
66	Sarraş Şahin	2.500	150	İlyas Nuh	500
67	Mehmet Özdil	2.000	151	Yusuf Güler	500
68	Bostan Mercan	2.000	152	Şeyh Süleyman	500
69	Hali Soysal	2.000	153	Ali Özdemir	500
70	Abdalvahit Tabbah	2.000	154	Fırıncı Halil Kara	500
71	Refik Ülkümen	2.000	155	Fırıncı Halil Kamli	500
72	Ankara Palas Süleyman Özyürek	2.000	156	Fırıncı Emin Akman	500
73	Halil Çoban	2.000	157	Mustafa Çukurova	500
74	Mehmet Tedribli	2.000	158	Bakkal Kadri Sabuncu	500
75	Roza Tedribli	2.000	159	Ağop Keşişyan	500
76	Kasap Leon	2.000	160	Sabri Alıç	500
77	Terzi Semoil Sebbag	2.000	161	Mehmet Garip	500
78	Necip Bal	2.000	162	Necip Toros	500
79	Fazıl Çınırk	2.000	163	Vahit Cerep	500

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
80	Ahmet İkbâl Baki	2.000	164	Markoplu Vereseşi	500
81	Hasip Akkat	1.500	165	Zandi Sayığ	500
82	Hasan Tabak	1.500	166	Mahmut Bilgin	500
83	Kemal Çolakođlu	1.500	167	Mamilli Mustafa	500
84	Kemal Yıldırım	1.500		Toplam	1.020.200

Tablo 3'e dikkatli bakılacak olursa İskenderun vergi mükellef listesinde Gayrimüslim vatandaşların fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu listelerde de bazı isimlerin yanında eşi ve oğulları ibareleri kullanıldığından kesin bir sayı vermek mümkün olmamaktadır. Ortalama 170 kişilik listede en az 53 Gayrimüslim mükellef ismi mevcuttur. Bu isimler arasında bayanlar da vardır. İskenderun'da vergi borcunu ödeyen ilk mükellef Mithat Payaşlı olmuştur⁷⁶. Listede fırıncı, sinemacı, kasap, bakkal, otel işletmecisi, kahveci, lokantacı, eczacı, kuyumcu ve petrol şirketi sahibi gibi mesleklerle uğraşan kişilerin vergiye tabi tutuldukları görülür. Mükellef sayısı merkez ilçeden sonra en fazla olan ilçe İskenderun olmuştur. Toplamda 1.020.200 lira ile İskenderun Varlık Vergisi miktarı açısından ilk sırada yer almıştır.

Tablo 4. Kırıkhan Varlık Vergisi Mükellef Listesi

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
1	Mustafa Çanakçı	400.000	28	Hilmi Koyuncu	2.000
2	Mehmet Kara	51.000	29	Yahya Kortulan	2.000
3	Doktor Arnest Altunyan	50.000	30	Eczacı Misâk Mamilyan	2.000
4	Durmuş Debboy	35.000	31	Halil Kahraman	1.500
5	Viktor Esved	25.000	32	Yusuf Toma	1.500

⁷⁶ Yenigün, S 3259, 15.12.1942, s.1.

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
6	Haçadur Karabacakoğlu	25.000	33	Şıhlı Alkaya	1.500
7	Bedros Keşisyan	20.000	34	Muhtar Ohannes	1.000
8	Ahmet Pakdil ve Mehmet Çakmak	17.000	35	Şaban Bolat	1.000
9	Kiork Boduryan ve Versami Şirin	15.000	36	Kamyoncu Abbuş	1.000
10	Kirkor Gökçeoğlu	11.000	37	Karamehmetoğlu Mustafa	1.000
11	Artin Boğacıyan	10.000	38	Dede Zortuk	1.000
12	Rıza Kocabaş	10.000	39	Şeyh Ahmet Ünlü	800
13	Münür Dokuzoğlu	8.000	40	Suphu Uçar	500
14	Mustafa Tekek	8.000	41	Yusuf Zortuk	500
15	Mehmet Toker	7.500	42	Kurt Mehmet Ali	500
16	Tahsin Hüdayi	6.000	43	Zeytinli Ağop	500
17	Kasım Pişkin	6.000	44	Hannan O.h. Mehmet	500
18	Bekir Beşen	5.000	45	Kamil Kahraman	500
19	Doktor Nazaret Derboğusyan	5.000	46	Haydar Karataş	500
20	Yusuf Zekeriyya	3.500	47	Kışlı Ali	500
21	Hüseyin Raşo	5.000	48	Mehmet Çomo	500
22	Zadik Karabacakoğlu	5.000	49	H. Ağop Apikyan	500
23	Artin Adıkıyan	3.000	50	Selahattin Kuseyri	500
24	Okkaş Göktepe	2.500	51	Ali İlday	500
25	Tatar Hasanağa	2.500	52	Haydar Toplucu	500
26	Antepli Vehbi	2.500	53	Kör Bekir	1.500
27	Hasan Kara	2.000		Toplam	764.800

Kırıkhan İlçesi mükellef listesinde 55 kişinin adı geçmektedir. Adı geçenlerden 22'sinin Gayrimüslim diğerlerinin Türk Müslüman vatandaşlar olduğu görülür. Yani Kırıkhan'da da vergi verenlerin ekseriyeti Türk ve Müslüman-

lardan oluşmuştur. İlçedeki mükelleflere toplam tahakkuk edilen vergi miktarı 764.800 lira olmuştur. Listedeki mükellef sayısı az olmasına rağmen toplam tahakkuk tutarı yüksektir. Listenin ilk sırasında yer alan Mustafa Çanakçı 400.000 lira ile il geneli en yüksek vergi veren isim olmuştur. Kırıkhan genel toplamda ise 764.800 lira ile il genelinde üçüncü sırada yer almıştır.

Tablo 5. Reyhaniye Varlık Vergisi Mükellef Listesi

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
1	İnayet Mürsel	3.600	39	Mahmut Çakmak ve Ahmet Pakdil	19.170
2	Tayfur Sökmen	1.500	40	İzzet Güçlü	9.220
3	Kemal Mürsel	9.500	41	Ragıp Mürsel	1.100
4	Niyazi Mürsel	3.000	42	Sürur Mürsel	600
5	Şefik Sabuni	1.500	43	Beşir Beşen ve Ramazan K. Baş	9.900
6	Aziz Sever ve Reşit	3.000	44	Bekir Beşen ve Mahmut Çakmak	8.500
7	Ali Bermede	10.000	45	Ahmet Babaoğlu	18.000
8	İhsan Mürsel	4.500	46	Nuh Karagöz	17.250
9	Kadri Mürsel	5.150	47	Ali Mürsel	600
10	Fatih Müderris	2.500	48	Reşit Beşen	3.700
11	Mehmet Bahadırılı	1.000	49	Hasan Mürsel	3.200
12	Osman Bahadırılı	1.500	50	Akiş	7.700
13	Mehmet Tecirli	1.500	51	Tahsin Hüdayi ve Niyazi Ramazan	35.000
14	Hıdır Durdu	600	52	Niyazi Ramazan	3.900
15	Abdullah Mürsel	4.500	53	Tahsin Hüdayi	10.800
16	İnayet Eşi Dudu	600	54	Reşit Aziz ve Hasan Mürsel	2.400
17	Reşit Duman	800	55	Bekir Beşen	500
18	Mehmet Veliş	800	56	Mehmet Hasan Cüdeydeli	1.000
19	Selim Cezayirli	1.000	57	Mustafa Killik	500

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)	Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
20	Ali Genç ve Eşi Fatma	1.000	58	Abdullah Bekli	500
21	Hacı Zekeriya	700	59	Hasan Ali	500
22	Bahriye ve Talat	800	60	Sami Kumru	4.000
23	Abdurrahman Saka	1.000	61	Hikmet Çakır	1.500
24	Abdurrahman Mürsel	600	62	Suphi Önal	2.000
25	Kudri Akgül	500	63	Abdulkadir Beradi	1.500
26	Halis Alhas	500	64	Değrimenci Mehmet	1.000
27	A. Üsseyin Şenverdi	500	65	Bekir Pilnikoğlu	700
28	Turan Hasan	500	66	Ahmet Hasan	1.000
29	Hazım Giray	1.500	67	Kamil Derviş	500
30	Muharremoğlu Şeyhli	500	68	Akiş	1.000
31	Nebahat Henanu	500	69	Sadduf Halef	500
32	İbrahim Bermede	1.000	70	Osman Derviş	500
33	Ahmet Bermede	1.000	71	Tayfur Şenverdi	500
34	Abdulkadir Bermede	1.000	72	Mehmet Salih	500
35	Akif, Faik, Nadire Bermede	700	73	Çanakçı Mustafa	40.000
36	Rifat Bermede	500	74	Kara Bekir	16.000
37	Ahmet Genç	1.000	75	Remzi Emrai, Firüz Y. Kuran	8.000
38	Hazım Giray ve Mehmet Burç	29.000	76	Mehmet Dip, Mehmet Rubbua	1.000
				Toplam:	333.590

Reyhaniye listesi incelendiğinde 89 kişinin Varlık Vergisi mükellefi olduğu görülür. Mükelleflerin neredeyse tamamı Müslüman Türklerden oluşmuştur. Mükellefler arasında en göze çarpan isim ise Tayfur Sökmen'dir. Hatay'ın 1939 yılında Türkiye'ye bağlanmadan önceki Devlet Başkanı olan Tayfur Sökmen, Reyhaniye ilçesi Varlık Vergisi mükellefi olarak karşımıza çıkmaktadır. İl genelinde miktar bakımından vergi tahakkuk ettirilen dördüncü sıradaki ilçe olan Reyhaniye'de bayan vergi mükellefleri de bulunmaktadır.

III. 2. İkinci Dönem Varlık Vergisi Listeleri (1943)

Hatay'da Varlık Vergisi ödemelerinin bitmesinin ardından unutulmuş ya da eksik vergi borcu çıkartılan mükelleflerin tespiti için Antakya, Kırıkhan ve Reyhaniye ilçelerinde ikinci defa Varlık Vergisi komisyonları oluşturulmuştur. Hatay'da yeni komisyon üyeleri Belediyeden Eczacı Muhsin Kunt, Şükrü Melek; Ticaret Odasından Sami Aselci, Sıddık Müftü; Ziraat Odasından Abdullah Türkmen ve Mahmut Kuşçu olmuştur⁷⁷. Bu komisyon 15 günlük yeniden incelemelerde bulunmak üzere Vali Şefik Soyer'in başkanlığında 5 Şubat 1943 tarihinden itibaren çalışmalara başlamıştır⁷⁸. 20 Şubat'ta çalışmalarını bitiren komisyon üyeleri, 1 Mart 1943 tarihinde Varlık Vergisi vereceklerin tespit edildiği ikinci listeleri yayımlamıştır⁷⁹. Buna göre Hatay'da Merkez ve Kırıkhan'da olmak üzere 13, Reyhaniye'de ise toplamı 10.000 lira olmak üzere 5 vergi mükellefi tespit edilmiştir. İkinci listeye göre Hatay Merkez'de toplanacak miktar 19.000 lira, Kırıkhan'da ise 38.000 liradır. Her iki listede de Gayrimüslim mükellefler olsa da çoğunluğu yine Müslüman Türk mükellefler oluşturmuştur. Merkez ve Kırıkhan listeleri şu şekildedir⁸⁰:

Tablo 6. Hatay Merkez Varlık Vergisi İkinci Mükellef Listesi

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
1	Sadık Maruf	2.000
2	Ali Cilli	1.500
3	Selim Şalvit	1.500
4	Selim Diyap	1.000
5	Carç Mihailyan	7.500
6	Mehmet Yusuf	1.000
7	Süleyman Zife	1.500
8	Ali Hoca	1.500
9	Şeyh Derviş Arazi	1.500
	Toplam	19.000

Tablo 6'da görüldüğü gibi Hatay Merkez'de ikinci mükellef listesi Müslim ve Gayrimüslim olmak üzere toplam 9 isimden oluşmuştur. Toplanacak vergi miktarı 19.000 lira olarak belirlenmiştir.

⁷⁷ Yenigün, S 3300, 06.02.1943, s.1.

⁷⁸ Yenigün, S 3299, 05.02.1943, s.1.

⁷⁹ Yenigün, S 3318, 01.03.1943, s.1.

⁸⁰ Yenigün, S 3319, 02.03.1943, s.1.

Tablo 7. Kırıkhan Varlık Vergisi İkinci Mükellef Listesi

Sıra No	Adı Soyadı	Vergi Miktarı (TL)
1	Haçadur Karabacakyan	35.000
2	Şevket Bozkurt	1.000
3	Durmuş Yıldırım	1.000
4	Cuma Cengiz	1.000
	Toplam	38.000

Kırıkhan'da tespit edilen ikinci mükellef listesi biri Gayrimüslim toplam dört isimden oluşmuştur. Haçadur Karabacakyan isimli mükellefin birinci listede de Karabacakoğlu soyadıyla yazıldığı ve 25.000 lira vergiye tabi tutulduğu görülür. İkinci listede tekrar yer almasının nedeni vergi miktarının daha önce yanlış hesaplanmasından kaynaklanmaktadır. Bu mükellef toplamda 60.000 lira vergiye tabi tutulmuştur. Tablodaki diğer isimler ise ilk defa vergiye tabi tutulmuştur. Kırıkhan, toplamda 38.000 lira olan tahakkuk miktarı ile Hatay merkezin vergi miktarını geçmiştir.

SONUÇ

Varlık Vergisi ve tahsilat uygulamaları İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'deki yansımaları içerisinde öne çıkmış olan ve tartışılan bir konu olmuştur. Konuyla ilgili bu güne kadarki çalışmalar içerisinde objektif bir tavır sergilenmesi açısından çeşitli sıkıntılar yaşanmıştır. Konu, özellikle 1950'lerden sonra siyasallaştırılarak çok fazla tartışılmış, dönem iktidarına taraftarlık ya da karşıtlık anlamlarıyla ön plana çıkarılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti adına çok önemli sayılabilecek bir konu, dünyada birçok örneği olmasına ve dönem şartlarının bir gerekliliği sonucu gerçekleşmesine rağmen, çoğunlukla objektif değerlendirmeye tabi tutulmamış, meseleye Müslim-Gayrimüslim ayrımı üzerinden yaklaşmıştır. Varlık Vergisi İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda olağanüstü şartlar altında gittikçe kötüleşen Türkiye ekonomisinin iyileştirilmesi için atılan adımlardan birisi olmasına rağmen uluslararası arenada Türkiye'yi Gayrimüslim düşmanı olarak göstermeye çalışan bir araç olarak kullanılmıştır. Oysaki aynı yıllarda Avrupa'daki birçok ülkede (Amerika, İngiltere, Fransa, Yunanistan, Macaristan vs.) benzer vergi uygulamalarının olduğu da bir gerçektir.

Varlık Vergisi'ne genel manada Müslim ve Gayrimüslim nüfus oranlarına bakarak hüküm vermek ya da gerçek kişilerin ödediği rakamlara göre sonuca varmak da yanıltıcı olur. Çünkü Osmanlı Devleti'nden itibaren Müslümanlar ticareti önemsememiş, kendileri için daha önemli olan tarım ve askerlikle uğraşmışlardır. Vergi döneminde de ticaretin büyük kısmı Gayrimüslim halkın elindeyken, vatan savunmasında silahlı bulundurulmuş üretici genç nüfus ise her zaman Müslüman gençlerden oluşmuştur. Cumhuriyet sonrası, özellikle 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve ardından gelen II. Dünya Savaşı'nın ülke ekonomisinde açmış olduğu yaraları sarmak için Varlık Vergisi uygulamaları çare olarak görülmüştür. Fakat II. Dünya Savaşı'nın ağır ekonomik şartlarında Varlık Vergisi'ni çıkarmak ve uygulamak ekonominin düzelmesine tek başına yeterli olmamıştır. Bununla birlikte uygulamada çeşitli hataların yapıldığı ve birtakım suistimallerin yaşandığı gerek döneme ilişkin hatıratlarda, gerekse konu ile ilgili metin içindeki dipnotlarda belirttiğimiz akademik bazı çalışmalarda tespit edilmiştir. Fakat temel eleştiri konusu uygulamadaki yanlışlar üzerine değil, kanunun kendisine yani devlete karşı olmuştur.

Vergi sadece Gayrimüslimlerden toplanmış gibi gösterilmeye çalışılsa da Gayrimüslim nüfusun yoğun olduğu Hatay'daki uygulamalara bakıldığında durumun hiç de öyle olmadığı görülmüştür. Mükellef listeleri incelendiğinde

Müslim-Gayrimüslim ayrımı yapılmadan vergi tahsilatlarının yapıldığı çalışmamızda tespit edilmiştir. Ayrıca Hatay'da sürecin sadece Yenigün gazetesi aracılığıyla günlük olarak takip edildiği gözden kaçmayan diğer bir husus olmuştur. Sonuç olarak, Hatay Merkez'de 943.650, İskenderun'da 1.020.200, Kırıkhan'da 802.800, Reyhaniye'de 333.590 olmak üzere il genelinde toplam 3.253.440 lira vergi tahakkuk ettirilmiş, tahsil miktarı ise 1.978.794 lira olmuştur. Vergi ödemediği için çalışma kamplarına gönderilen sadece bir kişinin olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Aktar, Ayhan, **Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

Artuç, İbrahim, **İkinci Dünya Savaşı**, 1. Cilt, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2003.

Aslan, Gürbüz, **Şükrü Saraçoğlu'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.

Atabey, Figen, "Hatay'ın Anavatana Katılma Süreci", **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi**, C 4, S 7, Temmuz 2015, ss.192-209.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1991.

Aydın, Mithat, Akseki, Cengiz, "Türk Ulusal Basımına Göre 1938'de Hatay ve Atatürk'ün Ölümünün Hatay'daki Yansıması", **Belgi**, C 2, S 15, Kış 2018/1, ss.656-679.

Dayı, Esin, "Hatay Devleti ve Hatay'ın Anavatana Katılması", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S 19, Erzurum 2002, ss.331-340.

Dokuyan, Sabit, "Savaş Ekonomisi ve Varlık Vergisi Üzerine Bir Değerlendirme", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C 15, S 2, Aralık 2014, ss.23-56.

Goloğlu, Mahmut, **Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, Ankara 1974.

Gönlübol, Mehmet, Sar, Cem, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)**, İstanbul 1963.

Kafaoğlu, A. Başer, **Varlık Vergisi Gerçeği**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002.

Karabulut, Kerem, "11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi'ne Bir Bakış", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, C XI, S 27, Erzurum 2005, ss.325-339.

Karakoç, Ercan, "Atatürk'ün Hatay Davası", **Bilig**, S 50, Yaz-2009, ss.97-118.

Kayra, Cahit, **Savaş, Türkiye, Varlık Vergisi**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011.

Kuruç, Bilsay, **Belgelerle Türkiye İktisat Politikası**, 1. Cilt, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1988.

Melek, Abdurrahman, **Hatay Nasıl Kurtuldu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986.

Ökte, Faik, **Varlık Vergisi Faciası**, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1951.

Pamuk, Şevket, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Küreselleşme İktisat Politikaları ve Büyüme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.

Pehlivanlı, Hamit, Sarıнай, Yusuf, Yıldırım, Hüsametın, **Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

Sahıllıoğlu, Halil, "Antakya", **İslam Ansiklopedisi**, 3. Cilt, İstanbul 1991, ss.228-232.

Soysal, İsmail, "Hatay Sorunu ve Türk-Fransız İlişkileri (1936-1939)", **Belleten**, S 193, Ankara 1985, ss.79-110.

Sökmen, Tayfur, **Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1978.

Şahin, Mehmet Serkan, "Gaziantep'te Varlık Vergisi Uygulaması", **Belgi**, S 15, Kış 2018/I, ss.680-693.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, **20 İkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı**, Hüsütabat Basımevi, İstanbul 1941.

T.C. Resmî Gazete, Sayı: 4255, 11.07.1939.

T.C. Resmî Gazete, Sayı: 5255, 12.11.1942.

Tekin, Mehmet, **Hatay Tarihi**, Hatay Kültür, Turizm ve Sanat Vakfı Yayınları, Antakya 1993.

Tokgöz, Erdinç, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2011)**, İmaj Yayınevi, Ankara 2001.

Topal, Coşkun, "Sancak (Hatay) Sorunu ve İkinci Dünya Savaşı Öncesi Süreçte Arap Kamuoyundaki Etkileri", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S 2, Edirne 2009, ss.1-16.

Weisband, Edward, **II. Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası**, çev. M. Ali Kayabal, Milliyet Yayınları, İstanbul 1974.

Yenigün, S 3225, 18.11.1942.

Yenigün, S 3231, 12.11.1942.

Yenigün, S 3233, 14.11.1942.

Yenigün, S 3238, 20.11.1942.

Yenigün, S 3239, 21.11.1942.

Yenigün, S 3242, 25.11.1942.

Yenigün, S 3248, 02.12.1942.

Yenigün, S 3249, 03.12.1942.

Yenigün, S 3252, 06.12.1942.

Yenigün, S 3254, 09.12.1942.

Yenigün, S 3256, 11.12.1942.

Yenigün, S 3259, 15.12.1942.

Yenigün, S 3260, 16.12.1942.

Yenigün, S 3261, 17.12.1942.

Yenigün, S 3262, 22.12.1942.

Yenigün, S 3263, 23.12.1942.

Yenigün, S 3265, 25.12.1942.

Yenigün, S 3266, 26.12.1942.

Yenigün, S 3268, 29.12.1942.

Yenigün, S 3269, 30.12.1942.

Yenigün, S 3270, 31.12.1942.

Yenigün, S 3273, 06.01.1943.

Yenigün, S 3274, 07.01.1943.

Yenigün, S 3279, 13.01.1943.

Yenigün, S 3281, 15.01.1943.

- Yenigün**, S 3284, 19.01.1943.
Yenigün, S 3285, 20.01.1943.
Yenigün, S 3292, 28.01.1943.
Yenigün, S 3299, 05.02.1943.
Yenigün, S 3300, 06.02.1943.
Yenigün, S 3316, 26.02.1943.
Yenigün, S 3317, 27.02.1943.
Yenigün, S 3318, 01.03.1943.
Yenigün, S 3319, 02.03.1943.
Yenigün, S 3345, 31.03.1943.

EKLER

Ek-1: Yenigün Gazetesi Örnekleri (12.11.1942 – 15.12.1942 – 17.12.1942)

Kaynak: Millî Kütüphane Süreli Yayınlar Arşivi.

